

DOI: <https://doi.org/10.32782/ecovis/2024-3-4-3>
УДК 338.432:339.137.2:339.97(477)

Берега Валерій Володимирович

*доктор філософії (PhD), докторант,
Інститут тваринництва
Національної академії аграрних наук України
ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-6698-2889>*

Сабадаш Інна Олександрівна

*кандидат юридичних наук, докторант,
Інститут тваринництва
Національної академії аграрних наук України
ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-5267-9153>*

УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЧНОЮ СКЛАДОВОЮ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ

У статті досліджено роль та значення екологічної складової у системі забезпечення безпеки функціонування бізнес-суб'єктів аграрного сектору. Доведено зв'язок та характер впливу екологічної складової на всі види безпеки господарської діяльності агроформувань. Проведена оцінка фактичного рівня результативності державного екологічного адміністрування в Україні. Обґрунтовано, що екологічний чинник спроможний діяти як інтегративний синергійний фактор створення безпечних умов господарювання та формуючи стратегічну основу стійкого функціонування та розвитку сільськогосподарських бізнес-структур. Визначено, що за умов обмеженості державного потенціалу екологічного управління, базисом імплементації екологічної складової у систему агроменеджменту має стати підвищення рівня соціально-екологічної відповідальності агрокомпаній.

Ключові слова: безпека, агроменеджмент, сільське господарство, екологічний менеджмент, конкурентні переваги, відповідальність.

Valerii Bereza

*PhD, Doctoral Student,
Livestock Farming Institute
of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine*

Inna Sabadash

*Candidate of Law, Doctoral Student,
Livestock Farming Institute
of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine*

ENVIRONMENTAL COMPONENT MANAGEMENT AS A STRATEGIC FACTOR FOR ENSURING THE SECURITY OF AGRICULTURAL BUSINESS ENTITIES

The article explores the role and significance of the environmental component within the security system of agricultural business entities. It is determined that due to its inherent weight and scale, the environmental component influences all types of operational security for agricultural businesses, including economic, financial, production-technological, legal, investment, reputational, and social security. The study substantiates that the environmental factor acts as an integrative synergistic driver for creating safe business conditions and forms the strategic foundation for the sustainable functioning and development of agricultural business structures. Among the key shortcomings and limitations hindering the systematic integration of the environmental factor into agribusiness management, the following were identified: fragmented management approaches, lack of long-term environmental planning, shortage of financial resources, high capital intensity of eco-innovations, institutional and regulatory uncertainty, personnel shortages, and the prioritization of short-term economic gains by a significant portion of agribusiness owners. An assessment of the actual effectiveness of state environmental administration in Ukraine was conducted. The results revealed a significant gap between the amount of imposed sanctions and the actual scale of environmental damage, low efficiency in compensation for environmental violations, and a steady increase in the magnitude of damages caused to the natural environment. The research concludes that given the limited state capacity for environmental management, the basis for implementing the environmental component into the agribusiness management system should be an increase in the level of socio-environmental responsibility of agricultural companies. Key recommendations for ensuring business security through environmental management include: the

© Берега В.В., Сабадаш І.О., 2024

institutionalization of environmental risk management within agricultural formations; accelerating the implementation of resource-efficient and climate-adaptive agricultural technologies; integrating environmental criteria into financial and investment policies; and fostering an environmentally oriented corporate culture alongside developing the competencies of agribusiness personnel.

Keywords: security, agribusiness management, agriculture, environmental management, competitive advantages, responsibility.

Постановка проблеми. За умов поглиблення глобальних кліматичних змін, виснаження природно-біологічного потенціалу, зростання регуляторного тиску та трансформації споживчих пріоритетів екологічний вимір управління перестав бути факультативним елементом корпоративної соціальної відповідальності і трансформується у ключову складову довгострокової конкурентоспроможності та стійкості аграрних систем. Посилення екологічних вимог до аграрної продукції на ринках Європейського Союзу, розширення національної практики екологічної сертифікації, впровадження механізмів вуглецевого регулювання обумовлюють необхідність адаптації внутрішніх систем управління підприємств до нових нормативних рамок. У контексті імплементації європейських екологічних стандартів та орієнтації України на вимоги European Green Deal екологічна складова менеджменту аграрних бізнес-суб'єктів інтегрується у довгострокове планування, систему ризик-менеджменту, інвестиційну політику та операційні процеси. Її стратегічне позиціонування у організаційній системі управління дозволяє не лише відповідати європейським пріоритетам сталого розвитку, а й формувати адаптивну, ресурсно-ефективну та безпечно орієнтовану модель функціонування вітчизняного аграрного бізнесу, здатну забезпечувати стабільність діяльності в умовах високої невизначеності та посилення екологічних викликів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Екологічна складова за останні роки перетворилась на потужний інструмент управління, орієнтованого на досягнення безпеки бізнесу, створення стратегічних конкурентних переваг національних економік та забезпечення довгострокового добробуту суспільства. Ці аспекти зумовили значне зростання науково-практичного інтересу до питань агроекологічного управління з боку вітчизняних та зарубіжних дослідників. Серед провідних українських вчених, які зробили потужний внесок у вирішення проблем підвищення ефективності управління на основі врахування у господарській діяльності екологічних чинників, слід відмітити: Власенко Т.А., Ігнатенка М.М., Красноручького О.О., Ларіної Т.Ф., Лупенка Ю.А., Мармуль Л.О., Маліка М.Й., Піщенко О.В., Пічури В.І. та інших.

Відаючи належне вагомості та значимості екологічної складової управління аграрним бізнесом та її визначальну роль, українські науковці, здебільшого, акцентують увагу на «екологічній безпеці» на різних рівнях її формування [1; 2].

У концепті управління аграрним бізнесом екоменеджмент посідає центральне місце та сприяє вирішенню завдань ефективного екологоорієнтованого сучасного виробництва, досягненню цілей сталого розвитку у сфері сільського господарства та захисті інтересів майбутніх українських поколінь [3]. Серед ключових аспектів еколого-орієнтованого менеджменту, автори виділяють такі його компоненти, як: ідентифікація ризиків і загроз, їх комплексна оцінка, моніторинг, обґрунтування відповідних стратегій розвитку та їх подальша реалізація [4].

У більш широкій науково-методичній площині досліджує екологічний фактор Піщенко О. В., який екологічну безпеку розглядає у контексті та логічному зв'язку із економічною безпекою [5]. Прихильники такого підходу досить часто пов'язують ключові аспекти екологічної безпеки агровиробництва із управлінням сукупністю природно-біологічних ресурсів, центральне місце серед яких займає земля [6]. Серед ключових інструментів організаційно-економічного механізму забезпечення екологічної безпеки агроформувань науковці відокремлюють способи організації виробництва, мотивацію агровиробників, інструментарій інституційної підтримки агробізнесу та правові механізми соціально-екологічної відповідальності [7].

У зарубіжній науковій літературі екологічну складову в управлінні аграрним бізнесом часто розглядають у контексті забезпечення продовольчої безпеки, розв'язання глобальних соціально-економічних проблем суспільства та досягнення цілей сталого розвитку [8]. Для країн ЄС екологічні трансформації в управлінні аграрним бізнесом є стратегічним курсом, втіленим у загальноєвропейську програму "Green Deal" та практичні засади реалізації САП [9, 10].

Метою статті є обґрунтування прикладних зав'язків та визначення ролі екологічного чинника у системному управлінні безпекою діяльності бізнес-суб'єктів агросектору.

Виклад основного матеріалу. Сучасні глобальні трансформації бізнесу і управління, зумовлені зміною цінностей, поглядів та стратегічних орієнтирів розвитку суспільства, визначаються поглибленням розуміння сутності і значимості природного середовища як для теперішніх, так і майбутніх поколінь. За останні десятиріччя людство прийшло до висновку, що збереження та відновлення біологічних і екологічних ресурсів є неодмінною передумовою подальшого безпечного існування та потребує виняткової уваги з боку управління на всіх його рівнях та за всіма видами діяльності.

Екологічна складова агроменеджменту є вагомим для забезпечення практично всіх видів безпеки діяльності сільськогосподарських структур. Всі процеси та результати аграрного бізнесу, у першу чергу, визначаються станом природного і біологічного капіталу, а також стабільністю екосистемних і господарських процесів. На відміну від більшості інших видів економічної діяльності, аграрний сектор функціонує в умовах безпосередньої інтегрованості у природне середовище, що зумовлює високу чутливість результатів господарювання до якості ґрунтів, водних ресурсів, кліматичних параметрів і біорізноманіття. Екологічна складова управління виступає не зовнішнім регуляторним обмеженням, а внутрішнім чинником формування економічної стійкості та системної безпеки агроформувань.

Дослідження сутності і природи прояву екологічної складової агроменеджменту дозволили визначити

її системний зв'язок із іншими видами безпеки функціонування бізнес-суб'єктів: економічною безпекою, фінансовою, виробничо-технологічною, правовою, інвестиційною, репутаційною та соціальною. Результати показали, що екологічна складова виступає інтегративним синергійним фактором, що опосередковує всі аспекти господарської діяльності аграрного підприємства, перетворюючись на стратегічну основу його стійкого функціонування та розвитку (рис. 1).

Прояв системної взаємодії всіх видів безпеки агроформувань на основі врахування стратегічного впливу екологічного чинника у практичній площині об'єктивно вимагає трансформації внутрішньоорганізаційних механізмів управління. Якщо екологічний фактор розглядається як стратегічна детермінанта довгострокового розвитку та системної безпеки, то він має бути інституціоналізований у структуру

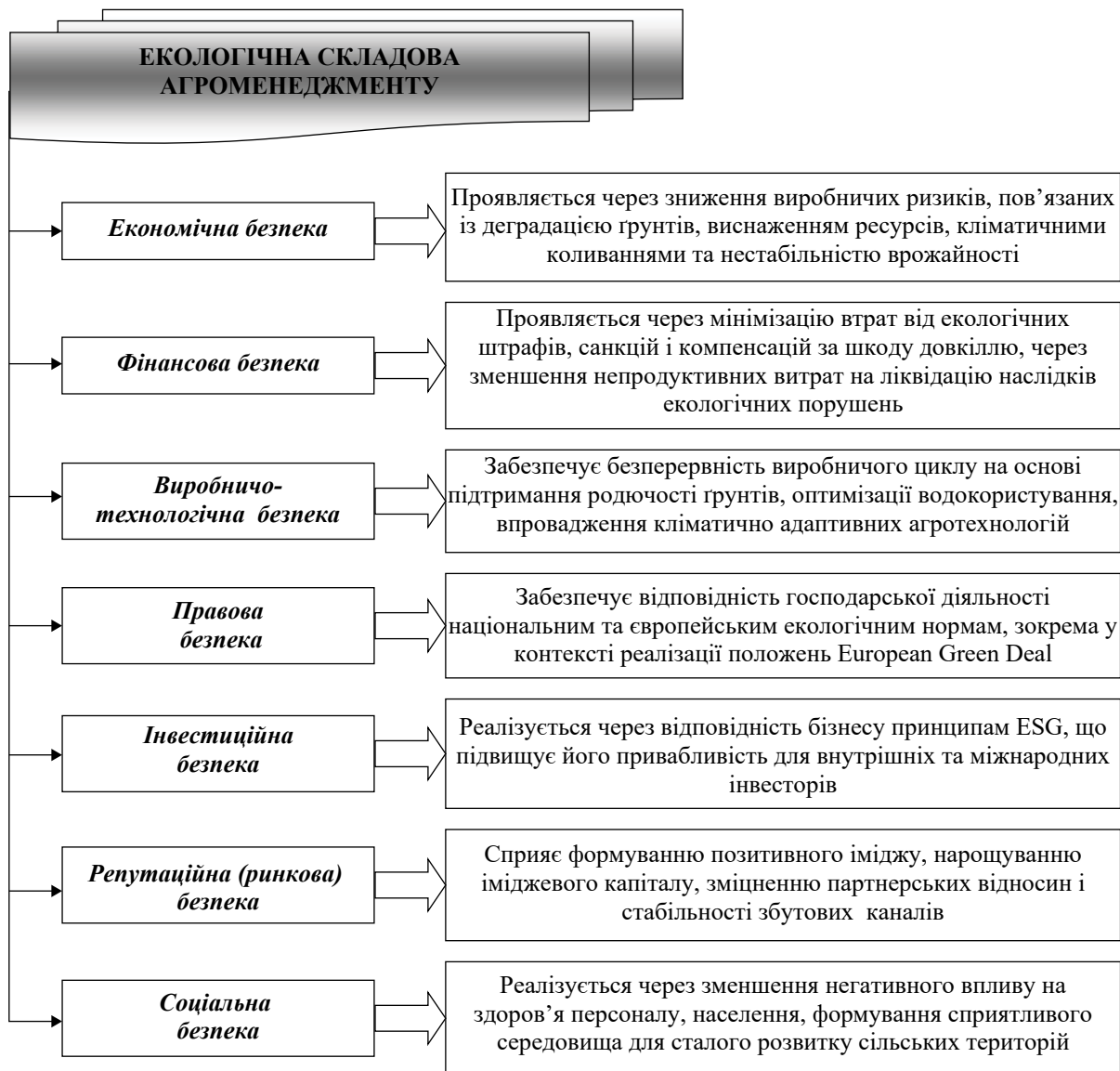

Рис. 1. Зв'язок екологічної складової агроменеджменту із видами безпеки функціонування бізнес-суб'єктів

Джерело: авторська розробка

агроменеджменту на основі інтеграції екологічних пріоритетів у стратегічне планування та корпоративну культуру. Чітка логіка та кількісна визначеність поставлених екологічних завдань, показників ефективності та механізмів контролю їх досягнення мають бути узгоджені із загальною стратегією розвитку та системою управління господарськими ризиками.

Сучасний агроменеджмент українських виробників характеризується наявністю низки системних проблем, які обмежують формування інтегрованої моделі їхнього безпеково-орієнтованого розвитку. Найчастіше серед них автори виділяють наступні: 1) фрагментарність підходів та реактивний характер екологічного управління, які проявляються у подоланні наслідків та шкоди від погіршення біо-екологічного середовища; 2) відсутність довгострокового екологічного планування та чітких індикаторів його результативності; 3) традиційна обмеженість фінансових ресурсів, достатніх для модернізації технологій і впровадження ресурсозберігаючих рішень; 4) висока капіталомісткість екологічних інновацій та низька ступень інклюзивності «зелених» фінансових інструментів для аграріїв; 5) інституційна та нормативна невизначеність, пов'язана з процесом гармонізації українського законодавства з європейськими стандартами, зокрема в контексті реалізації положень “Green Deal”; 6) кадровий дефіцит та дефіцит професійних компетентностей у сфері екологічного менеджменту; 7) пріоритет короткострокових економічних бонусів у порівнянні з довгостроковим ефектом сталого розвитку на засадах екологізації аграрного бізнесу; 8) негативні наслідки військового конфлікту, втрата активів, руйнування інфраструктури та порушення логістичних ланцюгів у галузі [11–15].

Екологічна складова постає однією з найбільш складних у системі управління безпекою на всіх його рівнях – державному, галузевому, територіальному та локальному (рівні бізнес-структур), оскільки поєднує економічні інтереси розвитку з імперативами збереження природного капіталу та міжпоколінної відповідальності. У цьому контексті саме державний рівень управління відіграє визначальну роль у формуванні нормативно-правових, інституційних та фінансово-економічних передумов екологічної безпеки. Від якості державної екологічної політики, послідов-

ності регуляторних рішень, ефективності контролю та стимулюючих механізмів залежить можливість інтеграції екологічних пріоритетів у діяльність галузей, регіонів і безпосередньо аграрних підприємств. Недосконалість сучасного державного управління екологічною безпекою в Україні проявляється насамперед у фрагментарності політики та недостатній системності регуляторних механізмів. Попри формальну наявність стратегічних документів і програм у сфері охорони довкілля, їх реалізація часто не супроводжується належною координацією між органами виконавчої влади, що призводить до дублювання функцій або, навпаки, до виникнення інституційних прогалин. Відсутність чітко вибудованої вертикалі відповідальності та узгоджених механізмів міжвідомчої взаємодії знижує ефективність прийняття та імплементації управлінських рішень. На практиці ці обмеження та недоліки проявляються через низьку ефективність існуючих адміністративних заходів та низького рівня мотивації виробників до підвищення екологічної відповідальності.

Як свідчать звітні дані Державної екологічної інспекції України, розмір збитків, завданих природному середовищу країни, має тренд до зростання та у 2024 році оцінюється у сумі 1344, млн грн (табл. 1). При цьому, близько 60% загальної величини завданих збитків здійснено невідповідними особами, що унеможливило їх фінансове відшкодування. Високе значення коефіцієнту екологічного адміністрування пов'язане з відносно невисокими розмірами штрафних санкцій за порушення норм чинного екологічного законодавства України. Сукупний коефіцієнт покриття екологічної шкоди в країні за останні роки не перевищує 19%, що свідчить про низький рівень результативності контрольних заходів з боку державних суб'єктів екологічного менеджменту.

За умов, коли діючі інструменти державного управління екологічною безпекою не забезпечують досягнення очікуваного системного ефекту, центр відповідальності за мінімізацію екологічних ризиків об'єктивно зміщується на рівень окремих суб'єктів господарювання. Для аграрних бізнес-структур це означає необхідність переходу від пасивного дотримання нормативних вимог до формування внутрішньо інтегрованої системи екологічно орієнтованого управління як складової загальної моделі безпеки підприємства.

Таблиця 1

Ефективність заходів з відшкодування екологічних порушень в Україні

Показники	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.
Сума накладених штрафів, тис грн	6900,6	11148,4	8444,0	13276,6	3479,2	2788,5	4239,6
Коефіцієнт ефективності екологічного адміністрування, %	94,8	94,6	96,2	94,5	93,9	98,6	97,7
Розмір завданих збитків, млн грн	1039,0	2081,8	2158,7	4068,8	1558,6	1453,7	1344,2
Коефіцієнт покриття завданих збитків	18,4	4,3	5,7	3,3	17,6	15,7	16,4

Джерело: розраховано автором за даними [16]

Серед ключових напрямів забезпечення безпеки господарської діяльності на основі управління її екологічною складовою, слід відмітити наступні:

1) інституціоналізація екологічного ризик-менеджменту агробізнес структур. Організаційним підґрунтям такого управління мають стати заходи з системної ідентифікації, оцінювання та моніторингу екологічних загроз (деградації ґрунтів, водного дефіциту, кліматичних коливань, забруднення територій, втрати біорізноманіття), із подальшою інтеграцією відповідних індикаторів у стратегічне та оперативне планування, моніторинг і контроль. Такий підхід дозволяє трансформувати екологічні ризики з неконтрольованих зовнішніх факторів у керовані параметри діяльності, що безпосередньо зміцнює економічну та виробничу безпеку агроформувань.

2) Активізація процесів впровадження ресурсоефективних і кліматично адаптивних агротехнологій, орієнтованих на збереження родючості ґрунтів, оптимізації структури посівів, скорочення втрат води та енергії. Модернізація виробничих процесів у поєднанні з екологічним аудитом і контролем якості сприяє зниженню собівартості продукції у довгостроковій перспективі та підвищенню стабільності результатів господарювання.

3) Інтеграція екологічних критеріїв у фінансову та інвестиційну політику підприємства. Урахування принципів сталого розвитку та вимог, що формуються в межах європейських екологічних орієнтирів, зокрема "Green Deal", підвищує доступ аграрних підприємств до «зелених» фінансових інструментів і міжнародних програм грантової підтримки. Ці заходи створюють передумови диверсифікації джерел фінансування та підвищення фінансової безпеки аграрних бізнес-суб'єктів. Зміцнення фінансової безпеки є фундаментом для досягнення всіх цілей сталого розвитку бізнесу.

4) Формування екологічно орієнтованої корпоративної культури та розвиток компетентностей персоналу. Впровадження внутрішніх стандартів екологічної відповідальності, систем мотивації

щодо ресурсозбереження та підвищення кваліфікації управлінців створюють інституційну основу для сталих змін і запобігають формуванню внутрішніх ризиків управлінської неузгодженості.

За сучасних умов рівень аграрного підприємства стає ключовою ланкою забезпечення екологічної та загальної безпеки аграрного сектору. Стратегічна інтеграція екологічної складової у систему агроменеджменту має проявлятися як поступова трансформація з вимушеного адаптаційного кроку на самостійний проактивний механізм формування економічної стійкості, конкурентоспроможності та довгострокової безпекової стабільності аграрних бізнес-суб'єктів.

Висновки. За сучасних реалій та у довгостроковій перспективі питання забезпечення безпеки функціонування постає центральним в управлінні бізнес-суб'єктів аграрного сектору. Внутрішні та світові тренди розвитку сільського господарства переконливо засвідчують, що одним з основних пріоритетів забезпечення стабільності, життєздатності та досягнення стратегічних конкурентних переваг агроформувань стає екологічний чинник. Завдяки властивій вагомості та масштабності своєї природи екологічна складова здійснює вплив на всі види безпеки діяльності аграрних бізнес-суб'єктів: на їх економічну, фінансову, виробничо-технологічну, правову, інвестиційну, репутаційну та соціальну безпеку. Врахування дії екологічного фактору у агроменеджменті може забезпечити досягнення системної взаємодії всіх видів безпеки підприємств та створити передумови для набуття довгострокових конкурентних переваг агробізнесу. Виняткова значимість екологічної складової передбачає удосконалення механізмів управління на всіх рівнях господарських відносин. За умов невисокої результативності державного адміністративного потенціалу екологічного управління пріоритетом імплементації екологічних чинників у практичну діяльність має стати підвищення рівня екологічної та соціальної відповідальності бізнес-суб'єктів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Хилько М. І. Екологічна безпека як фундаментальна складова національної безпеки. *Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Серія політичні науки*. 2021. № 6. С. 69–75. DOI: <https://doi.org/10.31558/2617-0248.2021.6.11>
2. Варламова І. С. Теоретичні підходи до визначення поняття «Екологічна безпека». *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. Вип. 23. Ч. 2. С. 161–164.
3. Пітель Н. Я. Концептуальні складові екологічного менеджменту аграрного виробництва. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 29. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-29-52>
4. Карташова О. Г. Забезпечення екологічної безпеки в аграрному секторі. *Вісник Херсонського національного технічного університету*. 2021. № 2(77). С. 137–142. DOI: <https://doi.org/10.35546/kntu2078-4481.2021.2>
5. Піщенко О. В. Регулювання еколого-економічної безпеки аграрного сектору: теорія, методологія та практика: монографія / О. В. Піщенко. Чернівці: НУ «Чернігівська політехніка», 2020. 306 с.
6. Стоянова-Коваль С. С., Варгатюк О. М. Державне управління екологічною безпекою аграрного виробництва. *Ефективна економіка*. 2019. № 2. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.2.10>
7. Мішенін С. В., Ярова Є. І., Дутченко О. М. Еколого-економічна безпека аграрного землегосподарювання: концептуальні орієнтири та організаційні механізми. *Збалансоване природокористування*. 2017. № 2. С. 145–153.
8. Morales M.B., Diaz M., Giralt D. et al. Protect European green agricultural policies for future food security. *Communications Earth Environment* 2022. № 3 (217). DOI: <https://doi.org/10.1038/s43247-022-00550-2>

9. The European Green Deal. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en
10. Cuadros-Casanova I. et al. Opportunities and challenges for Common Agricultural Policy reform to support the European Green Deal. *Conservation Biology*. 2023. Vol. 37, Iss. 3. pp. 1–13. DOI: <https://doi.org/10.1111/cobi.14052>
11. Організація сільськогосподарського використання земель на ландшафтно-екологічній основі / Казьмір П. Г. та ін.; за заг. ред. проф. П.Г. Казьміра. Львів: Львів. нац. агроуніверситет, 2009. 254 с.
12. Stepanenko S., Kryukova I., Vlasenko T. Eco-oriented agriculture as a development driver of inclusive agribusiness. *Економіка розвитку*. 2023. Т. 22. № 1. С. 20–30. DOI: <https://doi.org/10.57111/econ/1.2023.20>
13. Агроекологічне обґрунтування ведення органічного землеробства в умовах півдня України: монографія / В. І. Пічура, Л. О. Потравка, Д. С. Бреус та ін. Херсон : Олді+, 2022. 222 с.
14. Драчук Ю. З., Снітко Є. О. Особливості формування екологічного менеджменту в умовах кліматичних змін як основи стратегічного розвитку промислових підприємств. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. № 1. С. 85–93. URL: <https://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10453>
15. Ihnatenko M., Marmul L. Directions of implementation of innovations in agrarian enterprises of Ukraine. *Vectors of competitive development of socio-economic systems*. 2020. Vol. 5 (31). С. 32–35. URL: <https://repo.btu.kharkiv.ua/server/api/core/bitstreams/39ef3379-96a8-49ab-bfbc-7647a9d7d25e/content>
16. Державна екологічна інспекція України. Офіційний сайт. URL: <https://www.dei.gov.ua/>

REFERENCES

1. Khylyk M. I. (2021). Ekolohichna bezpeka yak fundamentalna skladova natsionalnoi bezpeky [Environmental safety as a fundamental component of national security]. *Visnyk Donetskoho Natsionalnoho Universytetu Imeni Vasylia Stusa. Seriia Politychni Nauky*, no. 6, pp. 69–75. <https://doi.org/10.31558/2617-0248.2021.6.11> [in Ukrainian].
2. Varlamova I. S. (2017). Teoretychni pidkhody do vyznachennia poniattia “Ekolohichna bezpeka” [Theoretical approaches to defining the concept of “Environmental safety”]. *Naukovyi Visnyk Khersonskoho Derzhavnoho Universytetu*, vol. 23, no. 2, pp. 161–164 [in Ukrainian].
3. Pitel N. Ya. (2021). Kontseptualni skladovi ekolohichnoho menedzhmentu ahrarynoho vyrobnytstva [Conceptual components of environmental management of agricultural production]. *Ekonomika ta Suspilstvo*, no. 29. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-29-52> [in Ukrainian].
4. Kartashova O. H. (2021). Zabezpechennia ekolohichnoi bezpeky v ahrarynomu sektori [Ensuring environmental safety in the agricultural sector]. *Visnyk Khersonskoho Natsionalnoho Tekhnichnoho Universytetu*, vol. 77, no. 2, pp. 137–142. <https://doi.org/10.35546/kntu2078-4481.2021.2> [in Ukrainian].
5. Pishchenko O. V. (2020). *Rehuliuвання ekoloho-ekonomichnoi bezpeky ahrarynoho sektoru: teoriia, metodolohiia ta praktyka* [Regulation of ecological and economic security of the agricultural sector: Theory, methodology and practice]. NU “Chernihivska politehnika” [in Ukrainian].
6. Stoianova-Koval S. S. & Varhatiuk O. M. (2019). Derzhavne upravlinnia ekolohichnoiu bezpekoiu ahrarynoho vyrobnytstva [State management of environmental safety of agricultural production]. *Efektivna Ekonomika*, no. 2. <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.2.10> [in Ukrainian].
7. Mishienin Ye. V., Yarova Ye. I. & Dutchenko O. M. (2017). Ekoloho-ekonomichna bezpeka ahrarynoho zemlehospodariuvannia: kontseptualni oriientyry ta orhanizatsiini mekhanizmy [Ecological and economic security of agricultural land management: Conceptual guidelines and organizational mechanisms]. *Zbalansovane Pryrodokorystuvannia*, no. 2, pp. 145–153 [in Ukrainian].
8. Morales M. B., Díaz, M., Giralt, D., et al. (2022). Protect European green agricultural policies for future food security. *Communications Earth Environment*, no. 3 (217). <https://doi.org/10.1038/s43247-022-00550-2>
9. European Commission. (n.d.). The European Green Deal. Available at: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en.
10. Cuadros-Casanova, I., et al. (2023). Opportunities and challenges for Common Agricultural Policy reform to support the European Green Deal. *Conservation Biology*, vol. 37, no. 3, pp. 1–13. <https://doi.org/10.1111/cobi.14052>
11. Kazmir P. H. (Ed.). (2009). *Orhanizatsiia silskohospodarskoho vykorystannia zemel na landshaftno-ekolohichnii osnovi* [Organization of agricultural land use on a landscape-ecological basis]. Lviv. nats. ahrouniversytet [in Ukrainian].
12. Stepanenko S., Kriukova I. & Vlasenko T. (2023). Eco-oriented agriculture as a development driver of inclusive agribusiness. *Ekonomika Rozvytku*, vol. 22, no. 1, pp. 20–30. <https://doi.org/10.57111/econ/1.2023.20>
13. Pichura V. I., Potravka L. O., Breus D. S., et al. (2022). *Ahroekolohichne obhruntuvannia vedennia orhanichnoho zemlerobstva v umovakh pivdnia Ukrainy* [Agroecological substantiation of organic farming in the conditions of southern Ukraine]. Oldi+ [in Ukrainian].
14. Drachuk Yu. Z. & Snitko Ye. O. (2023). Osoblyvosti formuvannia ekolohichnoho menedzhmentu v umovakh klimatychnykh zmin yak osnovy stratehichnoho rozvytku promyslovykh pidpriemstv [Peculiarities of the formation of environmental management in conditions of climate change as a basis for the strategic development of industrial enterprises]. *Visnyk Luhanskoho Natsionalnoho Universytetu Imeni Tarasa Shevchenka*, no. 1, pp. 85–93. Available at: <https://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10453> [in Ukrainian].
15. Ihnatenko, M., & Marmul, L. (2020). Directions of implementation of innovations in agrarian enterprises of Ukraine. *Vectors of Competitive Development of Socio-Economic Systems*, vol. 5, no. 31, pp. 32–35. Available at: <https://repo.btu.kharkiv.ua/server/api/core/bitstreams/39ef3379-96a8-49ab-bfbc-7647a9d7d25e/content>
16. Derzhavna Ekolohichna Inspektsiia Ukrainy. (n.d.). Ofitsiinyi sait [Official website]. Available at: <https://dei.gov.ua/> [in Ukrainian].

Стаття надійшла: 23.10.2024

Стаття прийнята: 18.11.2024

Стаття опублікована: 27.12.2024